

**Оцінка можливих економічних результатів інтеграції України в
Європейський Союз**

О. М. Яценко

Державний агроекологічний університет,

м. Житомир

Анотація

На основі соціологічного методу або методу опитування громадської думки, проведена оцінка можливих економічних результатів інтеграції України в Європейський Союз. В опитуванні взяло участь 1112 чоловік, які відповіли на 15 питань. Проведене опитування громадської думки засвідчило, що, хоча більшість респондентів відносяться позитивно до ідеї євроінтеграції, проте, зважаючи на досвід країн останньої хвилі розширення, в першу чергу, Польщі, є і негативні тенденції цього процесу. Визначальними причинами, що перешкоджають вступу України в європейське співтовариство, названі: нестабільна економічна ситуація, невідповідність України економічним, соціальним і демократичним євростандартам, відсутність достатньої і достовірної інформації про переваги і недоліки євроінтеграційного процесу.

Ключові слова

Євроінтеграційна політика, євроінтеграція, Європейський Союз, світовий економічний простір, соціологічне опитування, трансформація аграрного сектора.

I. Вступ. Знаходячись в центрі Європи, маючи спільні межі з країнами – членами Європейського Союзу, Україна прагне інтегрувати свою економіку в світовий економічний простір. Цей процес помітно прискорився після помаранчевої революції, зміни президента і уряду країни. Для України торгові відносини з країнами – членами ЄС є одним з головних серед всіх торгових потоків. Але протягом останніх років країни, які приєдналися до ЄС в 2004

році, були другим по значенню (після СНД) експортним ринком для України, а ЄС (в старому складі) займав третє місце. Враховуючи нові реалії, представляють особливий інтерес дослідження, пов'язані з різним аспектам євроінтеграційних процесів, що відбуваються в післяреволюційній Україні.

Дослідженнями інтеграційних процесів, досягнень у галузі аграрної політики, структурним реформуванням та соціально-економічними проблемами займаються такі науковці, як Березюк., Білик Ю., Білорус О., Гаврилюк О., Гаске О., Долішній М., Каблук П., Каруи Л., Клочко В., Ковальчук В., Коломбель І., Лімузан П., Нафіліан Ж., Ро Ж., Румянцев А., Савельєва Є., Терреноар А., Хен К., Шведов В., Юрчишин В. та інші.

II. Постановка задачі. Мета дослідження. Оцінити можливі економічні результати трансформації аграрного сектора економіки після інтеграції України в європейський простір. **Об'єктом дослідження** виступає процес становлення інтеграційних зв'язків України. **Методи дослідження.** В процесі дослідження використані загальні і спеціальні економічні методи: індукції і дедукції, абстракції, узагальнення, системного підходу до явищ, що вивчаються, а також розрахунково-конструктивний, прогнозування і ін [2, 10]. За допомогою монографічного методу [5, 7] були вивчені праці науковців і визначені соціальні передумови АПК України в умовах євроінтеграційної орієнтації; абстрактно–логічний метод, необхідний для теоретичного обґрунтування соціально-економічних проблем села в умовах ринкової трансформації аграрного сектора [7, 1]; при використанні статистично-економічного методу [9], були проаналізовані основні результати. Найбільш широко для з'ясування громадської думки з приводу можливих економічних результатів вступу України в ЄС використаний соціологічний метод або метод опитування громадської думки, як найважливіший в період ринкових трансформацій. Адже саме громадська думка стає визначальною ланкою під час ухвалення важливих загальнонаціональних рішень, яким на сьогодні є для України вступ до Європейського Союзу.

III. Результати досліджень. Соціологічне опитування проведене серед жителів м. Житомира і Житомирської області – однієї з центральних областей України, характерною особливістю якої є відсутність різко вираженої полярності відносно питань державної влади, управління, інтеграції і т.д. В проведеному методом інтерв'ювання соціологічному опитуванні «Можливі економічні результати інтеграції України в Європейський Союз» узяли участь 1112 чоловік. З них майже 47% чоловіків і 53% жінок, 28% – у віці до 20 років, майже 20% опитаних – від 40 до 49 років, 17% – від 21 до 29 років, 13% – від 30 до 39 років. В основному, це найосвіченіша частина суспільства: серед опитаних більше 81% люди з середньою спеціальною, незакінченою вищою і вищою освітою.

По соціально-трудовому статусу – це сама прогресивна частина суспільства: майже 30% – студенти, більше 23 % – робітники, більше 14% – службовці, більше 11% – фахівці, а також враховано думку більше 13 % опитаних пенсіонерів.

В нинішній ситуації інтеграція України в Європейський Союз сприймається в суспільстві неоднозначно. Тішить, що майже 47 % опитаних оцінили можливі результати цієї інтеграції переважно позитивно і лише трохи більше 17% – переважно негативно (рис.1).

Не можуть визначитися 36 % опитаних, що однозначно свідчить про відсутність інформованості української громадськості про переваги і недоліки європейської інтеграції. При цьому треба враховувати, що анкетування проводилося в кінці 2004 року, коли не були відомі остаточні результати виборів президента України і курс на євроінтеграцію був більш декларативним.

Більшість (47%) опитаних вважає, що зовнішньоекономічна діяльність у напрямі євроінтеграції в Україні йде в не зовсім правильному напрямі, приблизно однакова кількість – дещо більше 20% вважають, що інтеграція йде в правильному напрямі і майже 20% не можуть визначитися. Незначна частина опитаних (майже 13%) дотримуються думки, що інтеграція йде в неправильному напрямі.

Серед причин, що стримують приєднання України до ЄС, основними відзначені:

- нестабільна економічна ситуація – більше 47%* опитаних;
- віддаленість України від економічних і соціальних євростандартів – більше 31% респондентів;
- невідповідність демократичним євростандартам – майже 19%;
- небажання країн - членів ЄС – більше 12%;
- орієнтація на ЄП (євроекономічний простір, в першу чергу, на союз з Росією) – близько 7% опитаних.

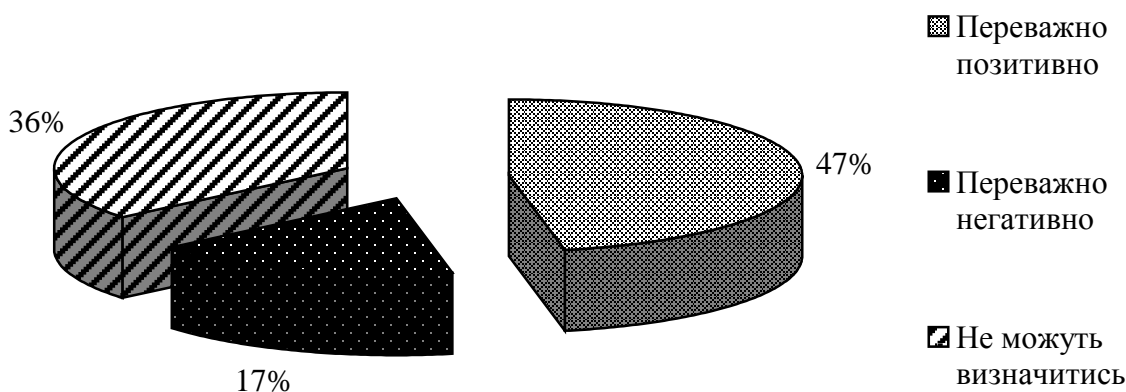

Рис. 1. Оцінка респондентами можливого вступу України в Європейський Союз

Джерело: власні дослідження

При цьому майже 13% респондентів відзначають відсутність достатньої і достовірної інформації про переваги і недоліки євроінтеграційного процесу для України, більше 9% відзначають відсутність бажання населення України приєднуватися до ЄС і лише близько 3% опитаних не можуть визначитися, тобто це потенціал, який за наявності достовірної і повної інформації може змінити або конкретизувати свою думку.

Основна частина респондентів – більше 98%, а це, найосвіченіша частина суспільства погано обізнана або зовсім не обізнана із законодавчими актами і

документами, що регламентують окремі питання євроінтеграційного процесу України.

Більше 37% респондентів вважають, що після вступу України в ЄС, їх права будуть захищені не дуже надійно, 24% – надійно, більше 27% – не можуть визначитися і майже 12% вважають, що їх права взагалі не будуть захищені. Дві останні групи – це, в першу чергу, ті, хто оцінював можливі результати інтеграції України в ЄС, як переважно негативні і ті, хто не зміг визначитися.

Половина опитаних вважають, що сільськогосподарська продукція, яку вони одержують з індивідуальних господарств або з дачних ділянок – це додаткове джерело харчування для їх сім'ї, для більше 42% респондентів ця продукція – основне джерело харчування (в першу чергу, це стосується сільського населення). Четверта частина опитаних продукцію з індивідуальних ділянок або дач віддають дітям, батькам або іншим родичам. Тільки більше 16% респондентів продають вирощену продукцію і більше 11% – міняють на іншу (мається на увазі бартер типу: картопля – соняшникова олія, цукор – овочі, фрукти і т.д.)

Така висока залежність українських жителів від власних присадибних ділянок свідчить про серйозні кризові процеси в політиці та економіці в цілому і аграрній сфері зокрема, адже з 2000 року в Україні колгоспи реструктуризовані в приватні підприємства різних форм власності, і в результаті вони не мали можливості функціонувати на повну потужність. Відповіді на питання: «Якщо Ви виробляєте продукцію на продаж, то яким чином бажаєте її реалізувати після вступу України в ЄС?» проілюстровані на рис. 2. Деякі респонденти позитивно відповіли на декілька варіантів, тому в сумі виходить більше 100%.

Найбільше число опитаних (більше 36%) в умовах економічної невизначеності безпосередньо виразили бажання реалізувати продукцію самостійно. Втім, треба пам'ятати, що велика частина респондентів – це молодь, яка ще не має досвіду самостійно продавати сільськогосподарську продукцію і

тому не знає про негативні тенденції і передумови цього процесу. На другому місці (більше 25%) бажання продавати безпосередньо фірмам, магазинам, в їдальні, кафе і т.д., на третьому (більше 22%) – ті, яким важко визначитися, на четвертому (більше 17%) – великим вітчизняним компаніям. Лише біля 13 % опитаних готові продавати свою продукцію на основі довгострокових контрактів відомим європейським фірмам і близько 10% – посередникам.

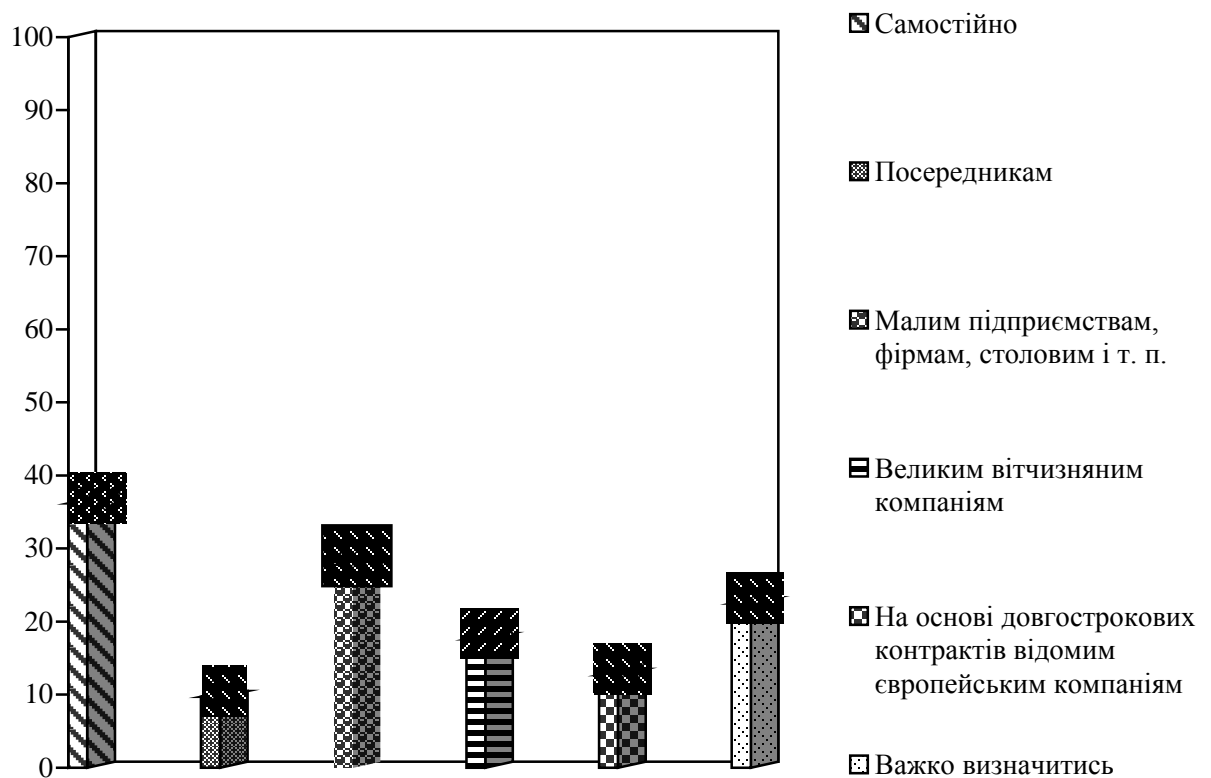

Рис.2. Канали реалізації сільськогосподарської продукції після вступу України в ЄС (відповіді респондентів)

(* – сума відсотків перевищує 100, так як в більшості випадків можна було дати декілька варіантів відповідей)

Джерело: власні дослідження

Явний пріоритет самостійних каналів реалізації і безпосередньо фірмам, магазинам і т.д. (в сумі вони складають 50% опитаних) показує, що українці віддають перевагу вже перевіреному на практиці каналам реалізації

сільськогосподарської продукції на противагу тим, які ще недостатньо зарекомендували себе на українському продовольчому ринку. Також спостерігається недовірливе відношення до посередників (близько 10% респондентів), іншими словами, побоювання, засноване на фактичному досвіді і це абсолютно природно, адже посередники забирають значну частку прибутку. Приватизаційні процеси, які відбуваються не лише у сільському господарстві, але й в інших складових маркетингового ланцюжка, докорінно змінюють ситуацію. В результаті того, що держава залишає свою контрольну функцію в маркетингу, порушується баланс інтересів виробників, переробників, транспорту, торгівлі і споживачів. Причому наполегливість в прискоренні приватизаційних процесів, як не парадоксально, може призвести лише до погіршення ситуації для сільськогосподарських товаровиробників. Між ними і споживачами все частіше з'являються посередницькі ланки, в інтересах яких заплатити якомога менше за сировину і продати якнайдорожче кінцевий продукт споживачу. Ця "третя сила" представлена несільськогосподарським приватним бізнесом, до якого слід віднести і акціонерні підприємства, що знаходяться у власності працівників, які там працюють. Процеси приватизації в післявиробничій стадії руху сільськогосподарської продукції відбуваються так швидко, що виникає реальна загроза експансії несільськогосподарського приватного бізнесу (рис. 3) [4, с. 194].

За умови вступу України в ЄС наша країна автоматично буде вести спільну аграрну політику (САП) з країнами – членами ЄС. На питання: «Як би Ви бажали вести господарство?» значна частина респондентів (більше 30%) проголосувала за самостійне господарювання на присадибній ділянці, що швидше характеризує сучасну ситуацію з приводу даного питання. Більше 29% респондентів виявили бажання працювати в європейському аграрному формуванні і одночасно господарювати на власній землі, як правило, це переважно молодь і більшість тих, хто вже працював або збирається працювати на європейських фермах. На третьому місці в цьому рейтингу (більше 20%

опитаних) – робота у вітчизняних агроформуваннях і господарювання на власній землі. Майже стільки ж (близько 20%) віддають перевагу роботі лише на європейських підприємствах. І останнє місце (14%) – це охочі працювати у вітчизняних аграрних формуваннях.

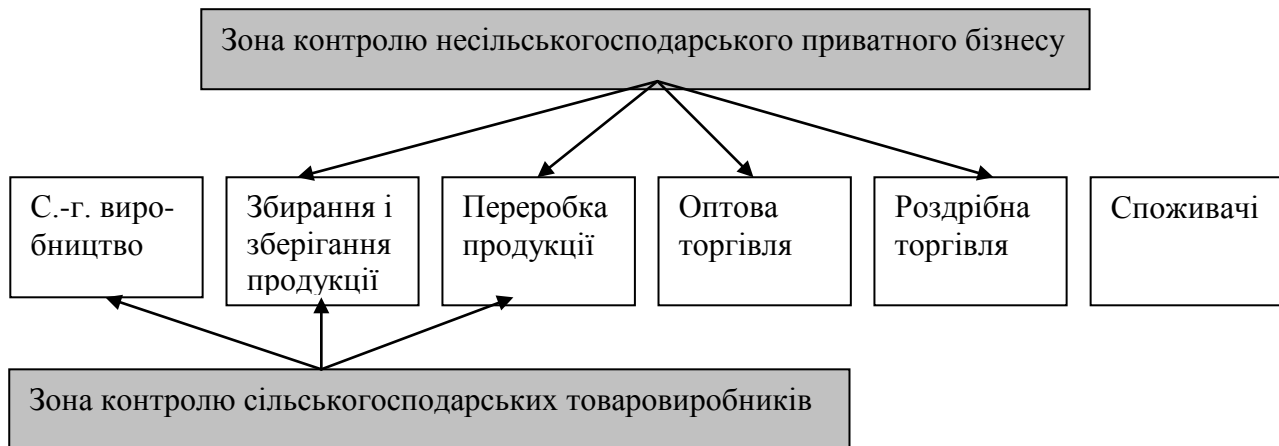

Рис. 3. Можлива експансія несільськогосподарського приватного бізнесу.

Джерело: адаптована [4, с. 195]

У відповідях респондентів абсолютно чітко простежується бажання українців самостійно працювати на власній землі, що є однією з ментальних ознак нації і, що не знищене навіть 80-річним існуванням колгоспного ладу в Україні.

Відомо, що після вступу до Європейського Союзу, Україна повинна приєднається до Хартії основних соціальних прав працівників, яка передбачає право на вільне працевлаштування, адекватну оплату праці і гарантії соціального забезпечення, покращення умов життя і праці робітників, охорону здоров'я і безпеку праці. Цікаво, що відповідаючи на питання: «Як може змінитися інфраструктура села?», в контексті вищесказаного близько 48% опитаних твердо упевнені, що відбудуться позитивні зміни, близько 4% – затрудняються відповісти і трохи більше 11% передбачають переважно негативні зміни.

На питання, як зміняться доходи виробників сільськогосподарської продукції після вступу України в ЄС, більшість опитаних (більше 42%) не може оцінювати ці зміни (рис. 4.), близько 38% вважають, що доходи збільшаться, 12% – не зміняться, 8% – зменшаться.

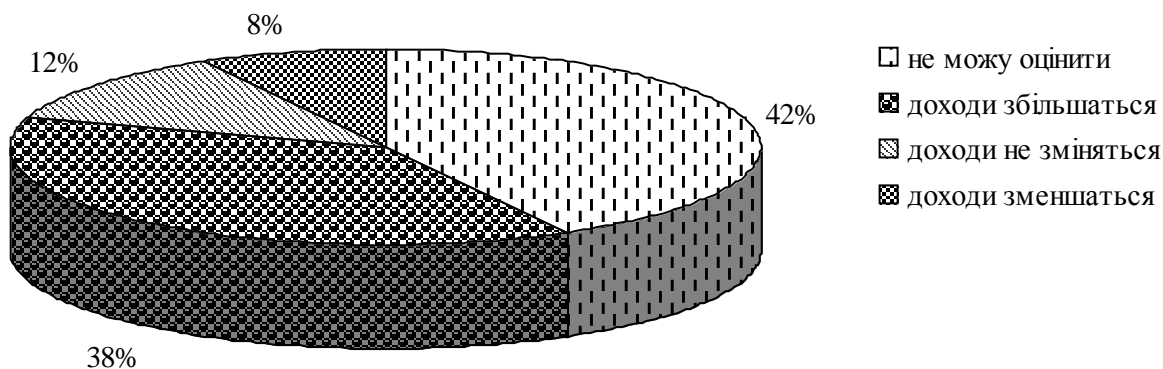

Рис.4. Розподіл респондентів відносно зміни доходів сільськогосподарських товаровиробників після вступу України в ЄС

Джерело: власні дослідження

Враховуючи нинішню економічну ситуацію в Україні, можна стверджувати, що прогноз достатньо оптимістичний.

В останньому питанні анкети пропонувалося відповісти: «Яким же стане українське село після вступу України в ЄС?». Перспективним назвали – майже 46% опитаних, поліпшеним – більше 31%, захищеним – майже 20%, що окріпнув – 17%, більш молодим – 9%, більш багатим – майже 7%. При цьому обділеним себе вважають майже 15% опитаних, незахищеним – майже 13%, ослабленим – більше 9%, більш бідним – майже 7%, розореним – 5%, постарілим – 4%.

В регіоні внаслідок усвідомлення населенням тих вірогідних переваг і вірогідних втрат, які несе з собою євроінтеграція, визначилися соціальні групи, які більш менш готові підтримати приєднання України до ЄС. Природно, що

активніше підтримують цей процес більш сильні групи, які сподіваються отримати певну користь від приєднання до Євросоюзу. Це, в першу чергу, інтелігенція, люди з вищою освітою, населення середніх і великих міст, молодь працездатного віку. Негативну позицію стосовно вступу в ЄС займають групи, які вбачають можливі ризики для своєї соціальної групи і для себе зокрема: селяни, люди з невисоким рівнем освіти, жителі сіл і невеликих міст, працівники сільськогосподарських підприємств, пенсіонери.

Достатньо позитивні і оптимістичні цифри підтримки українцями вступу країни в Європейський союз не стопроцентною гарантією і підтвердженням бажання народу інтегруватися в ЄС. Оскільки суспільне обговорення переваг і складнощів європейської інтеграції в Україні ще не починалося, різні соціальні групи населення не мали нагоди повноцінно оцінити свої шанси, можливі досягнення і втрати від євроінтеграції [3]. Досвід Польщі [6, 10], яка активно проводила політику євроінтеграції, особливо напередодні вступу в ЄС, свідчить про те, що певні соціальні групи можуть зробити свій вибір не на користь ЄС. Застосування PIR- стратегій, розкриття можливих «за і проти» та підготовка громадської думки є обов'язковою, і однією з основних передумов, на шляху зближення України і європейського співтовариства. Підведення підсумків річного перебування Польщі в ЄС переконує, що в цілому економічна ситуація поліпшилась, зменшилося безробіття, збільшився експорт польської продукції на ринку країн ЄС, сільськогосподарські товаровиробники отримали обіцяну доплату за продукцію. Наприклад, в Польщі референдумний процес щодо інтеграції Польщі в Європейський Союз завершився цілковитим успіхом, при активності 58,85% населення за євроінтеграцію виступило 77 %, а проти висловилося 23 % [8]. Проте є і негативні результати, в першу чергу, різке підвищення цін на окремі види продукції, у тому числі на м'ясо і молоко. Для України дуже важливий досвід Польщі, виразно демонструючий можливі досягнення і втрати, які можуть зустрітися на шляху євроінтеграції.

IV. Висновки. Проведене опитування громадської думки стосовно можливих економічних результатів інтеграції України в Європейський Союз

показало, що соціальні групи різко не діляться щодо свого ставлення до перспективи вступу України в європейське співтовариство, не виявилось жодної соціальної групи, де переважали б противники інтеграції. Проте більшість українців позитивно відносяться до ідеї євроінтеграції і схвально оцінюють можливі економічні результати цього процесу, хоча і передбачають появу нових проблем, а значна частина українців ще не може визначитися. Простежується тенденція до самостійної роботи на власній землі. Проведений аналіз виявив також певний пласт проблем, які необхідно вирішити при підготовці вступу України в ЄС. В першу чергу, це усвідомлення населенням країни, що основними причинами, що віддаляють процес євроінтеграції, є нестабільна економічна і політична ситуації усередині країни, невідповідність України економічним, соціальним і демократичним євростандартам, відсутність достатньої і достовірної інформації про переваги і недоліки процесу євроінтеграції, низький рівень поінформованості щодо нормативно-правової бази, що стосується процесу євроінтеграції.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., дооп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Басков А.Я., Туленков Н.В. Методологія наукового дослідження: Навчань. допомога. – К.: МАУП, 2002. – 216 с.
3. Бекешкіна І. Громадська думка поляків щодо євроінтеграції: уроки для України. // На референдумі перемогла демократія. Польський референдум і новий устрій Європейського дому. – К.: Фонд "Демократичні ініціативи", 2004. – 179 с.
4. Зіновчук В. В. Кооперативна ідея в сільському господарстві України і США. – К.: Логос, 1996. – 224 с.
5. Мармоза А.Т. Практикум з теорії статистики. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 344 с.

6. Польша – твой економічний партнер.– Варшава: Інститут кон'юнктури і цін зовнішньої торгівлі, 2000. – 157 с.
7. Попович И. В. Методика економічних досліджень в сільському господарстві: Учеб. посібник для студентів с.-х. вузів по екон. спец. – 4-е изд., перераб. – М.: Экономика, 1982. – 216 с.
8. Сыцегенний Я. На референдумі перемогла демократія. // На референдумі перемогла демократія. Польський референдум і новий устрій Європейського дому. – К.: Фонд "Демократичні ініціативи", 2004. – 179 с.
9. Тринько Р. І. Методика економічних досліджень. – Львів, 1999. – 356 с.
10. Górecki I. Analysis of agricultural and food production in the context of global trade and enlargement of European Union. // Problemy rolnictwa Światowego. – Warszawa: S G G W, P. 17-29.